

A felsőoktatás lehetséges létszám pályái Magyarországon*

Berde Éva

kandidátus,
a Budapesti Corvinus Egyetem
docense

E-mail: eva.berde@uni-corvinus.hu

A tanulmány különböző pályákat feltételezve mutatja be a magyar felsőoktatási létszám lehetséges alakulását. Valamennyi pálya kapcsolódik a demográfiai folyamatokhoz, de az aktuális korosztály különböző arányú felsőoktatási részvételével számol. A 2011/2012-es tanév hallgatói létszámát csak azon a pályán lehetséges többé-kevésbé fenntartani, mely évi 0,3 százalékos hallgatói arányszámbővülést feltételez. A hallgatók száma befolyásolja a majdani idősebb korosztályokban a felsőoktatási végzettséggel rendelkezők arányát. A cikkben bemutatott, és a megfigyelésszám miatt óvatosan kezelendő egyenlet azt sejteti, hogy jogosak a hazai felsőoktatási végzettségűek arányára vonatkozó elképzelések. A Széll Kálmán-terv szerint ugyanis 2020-ban a 30–34 éves korosztály 30,3 százaléka rendelkezik majd felsőfokú végzettséggel, szemben a 40 százalékos európai uniós elvárásokkal. A szerző által bemutatott modellben még a felső becsülés is több mint 5 százalékponttal alatta marad a 40 százalékos értéknek. A felsőoktatási korú fiatalok számának nagyarányú csökkenése ugyanakkor egy történelmi lehetőséget is magában rejt: anélkül lehetne megnövelni a lakosság körében a diplomások arányát, hogy bővíteni kellene a felsőoktatás kapacitását. Eleendő lenne a jelenlegi hallgatói létszám fenntartása, mely hosszú távon a felsőoktatási végzettségi arányok növekedését eredményezné.

TÁRGYSZÓ:
Felsőoktatás.
Hallgatói létszám.

* Köszönetet mondok Csécsiné Máriás Emőkének, Cserhádi Ilonának, Csernyák Mariann Natáliának, Fehérvári Anikónak, Morvay Endrének, valamint Váradi Ritának a cikk egy-egy részéhez nyújtott értékes segítségükért.

Elemzésemben a magyar felsőoktatás jövőbeli létszámának alakulására láthatunk különböző feltételezések melletti előrebecsléseket, majd a felsőoktatási létszám függvényében a 30–34 éves korosztályon belül a diplomások arányának lehetséges jövőbeli idősorait vizsgálom. Azt mindenki tudja, hogy a diplomások aránya egy adott korcsoporton belül attól függ, hogy korábban hányan végeztek el sikeresen valamilyen felsőoktatási programot. A diplomások arányának előrebecslése mégsem egyszerű, hisz a hallgatók a legkülönbözőbb korosztályokból kerülnek ki, megszerzik, majd folytatják tanulmányaikat, és az sem biztos, hogy végül megszerzik a diplomát. Továbbá a felsőoktatási tanulmányok szempontjából mindenkor tipikus korosztály létszáma is változik. A tanulmányban azt követem végig, hogyan lehet ilyen körülmények között mégis előrebecsülni a diplomások arányát, miközben azt is megmutatom, hogy különböző feltételezések mellett milyen jövőbeli hallgatói létszámokra számíthatunk.

Az egyetemet szokásosan látogató korosztályok létszámának előrebecslésekor a demográfiai adatokra támaszkodtam, és a feltételezéseim arra vonatkoztak, hogy ennek a korosztálynak hány százaléka tartozik a hallgatók közé. Látni fogjuk, hogy a különböző ütemben növekvő, változatlan, illetve csökkenő részvételi arányok mellett várhatóan hogyan alakul majd az összes felsőoktatási létszám. Mindezek következtében a 30–34 éves korosztályon belül növekedhet, stagnálhat, vagy csökkenhet a diplomások aránya. Az izgalmas kérdés az, hogy milyen hallgatói létszám szükséges a majdani diplomások arányának növekedéséhez. A cikk megmutatja, hogy az erősen csökkenő korosztályi létszámok mellett ez valószínűleg csak a részvételi arányok fokozatos, viszonylag nagyarányú növekedése esetén lehetséges.

Ahhoz, hogy megértsük a hallgatói létszámnövekedés általános jellegét, a bevezetés után először arról írok, hogy a második világháború után a felsőoktatási létszám minden, legalább közepesen fejlett országban óriási mértékben megnövekedett. A következő részben a magyar hallgatói létszám múltbeli és jövőbeli alakulásával foglalkozom, itt láthatjuk az egyes feltételes növekedési és csökkenési pályákat is. Ezek után a 30–34 éves korosztályon belül a diplomások arányát vizsgálom meg, majd nyomon követem a különböző hallgatói arányszámok várható hatását a diplomások arányának alakulására. A tényidőszak rövidege miatt a becslőegyenletet ugyan csak óvatosan használhatjuk fel, az eredmények azonban így is érdekesek. Arra engednek következtetni, hogy a magyar felsőoktatás valószínűleg történelmi lehetőség előtt áll. A demográfiai folyamatok következtében, pusztán csak a 2011/2012-es tanév abszolút hallgatói létszámának megőrzésével a jövőben megnövelhető a diplomások lakosságban belüli aránya. Ez akkor is így van, ha a jelenlegi tendenciákat tekintve 2020-ra

se a modell, se a magyar célkitűzések szerint nem fogjuk elérni azt az ún. liszaboni célt:¹ miszerint a 30–34 évesek legalább 40 százaléka rendelkezzen felsőfokú végzettséggel. A további fejlődésre azonban 2020 után is lehetőség lesz.

1. A felsőoktatás II. világháború utáni globális fejlődése

Ahhoz, hogy megértsük, miért is olyan fontos a felsőoktatás hallgatói létszámának alakulása, ismernünk kell a közelmúlt nemzetközi tendenciáit, más országok ezen a téren bejárt fejlődési pályáját. Ez a fejlődés egyértelműen azt jelzi, hogy a gazdaságoknak egyre több és több diplomásra van szükségük. A második világháború után napjainkig, időbeli eltolódással, de gyakorlatilag valamennyi legalább közepesen fejlett ország a felsőoktatási hallgatói létszámának sokszoros, esetenként akár több mint 40-szeres bővülését élte át (*Altbach–Reisberg–Rubley* [2009]). Magyarországot a második világháború utáni egy-két évben jelentős létszám-növekedési ütem jellemezte, mely a későbbi években lelassult, de a rendszerváltás után ismét felgyorsult (*Statistikai Tájékoztató Felsőoktatás* [1991–2011]). A 2010/2011-es tanévben majdnem harmincszor annyian vettek részt az alap-, mester- és osztatlan képzéseken (korábbi megfelelőjük a főiskolai és egyetemi képzés), mint az 1937/1938-as tanévben.

Magyarországon közvetlenül a második világháború előtt az egyetemi tanulás egy szűk réteg kiváltsága volt. Tanulni annyit jelentett, mint boldogulni a későbbi életpályán, a diplomások – néhány különleges élethelyzetet kivéve – számíthattak arra, hogy a társadalom elit rétegébe fognak tartozni. Ez a helyzet ugyan a háború után, a felsőoktatási létszám növekedésével és az ideológiai alapú, diplomásokat érintő hátrányos megkülönböztetéssel valamelyest változott, de általában a diplomások mindig is előnyösebb körülmények között tevékenykedtek, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű kortársaik. A rendszerváltás után a diplomásokat érintő feltételek további módosulásokon, elsősorban demokratizálódáson mentek keresztül, és a hallgatói létszám ismét gyorsan növekedett. A diplomások továbbra is az átlagnál kellemesebb és jövedelmezőbb életpályára számíthattak, és számíthatnak még ma is (*Kertesi–Köllő* [2006]).

A rendszerváltás utáni magyar felsőoktatás kérdéseivel, illetve annak globális megközelítésű elemzésével számos munka foglalkozott: például *Hrubos* [2006],

¹ Az a cél, hogy a 30–34 éves korosztály 40 százalékának legyen diplomája 2020-ra, az Európai Unió szakemberei és politikusai által Lisszabonban korábban megfogalmazott, legutoljára 2010-ben frissített irányelveinek részét képezi, melyet az ún. „liszaboni irányelvek” névvel illetnek (*Kőrösi* [2012]). Ezt az irányelvet – anélkül, hogy bármifajta szakmai vagy politikai elemzésébe belemennénk –, a cikk tárgyalása során egyfajta külső viszonyítási alapnak tekintjük.

Polónyi–Tímár [2001], *Kozma–Rébay* [2008], *Temesi* [2012]. Most ezektől a cikkek-től valamelyest eltérő megközelítést alkalmazok, miszerint a különböző jövőbeli fel-tételezésekhez kapcsolódó hallgatói létszámpályákra koncentrálok. Szimulált pályá-ink elemzéséhez azonban számomra is nélkülözhetetlen a felsőoktatás múltbeli bővü-lésének ismerete.

A nemzetközileg tapasztalt nagyléptékű felsőoktatási bővülés ugyanis megváltoz-tatta a felsőoktatás társadalmi szerepét és magának a felsőoktatási ágazatnak a gaz-dasági helyzetét is. *Trow* [1973] a tendenciák elemzése során a felsőoktatás három korszakát különböztette meg:

- Elit felsőoktatás, mely addig tart, amíg az aktuális korosztály ke-veőbb, mint 15 százaléka vesz csak részt a képzésben.
- Tömeges felsőoktatás, amely az elit felsőoktatás utáni szakasz, és a szóban forgó korosztály 50 százalékos részvételi szintjéig tart.
- Univerzális felsőoktatás, amikor is az aktuális korosztály több mint fele megtapasztalja a hallgatói létet.

A második és a harmadik szakasz közötti átmenet egyértelművé tétele szinte lehe-tetlen, mert a felsőoktatást különböző definíciók szerint másképp értelmezték. Az ok-tatás első nemzetközileg elfogadott kategorizálását, az ISCED 1976-ot (International Standard Classification of Education) *Trow* hivatkozott tanulmányának megírása után három évvel publikálták (az ISCED 1976 és az ISCED 1997 leírását és összeha-sonlítását lásd az *OECD* [1999]-ben), de még ebben a rendszerben sem szerepelt kü-lön kategóriaként a középfok és a felsőfok közötti azon szint, mely rövidebb idejű szakmai képzéseket biztosít. Ezért ezt a képzést országonként máshova, a középfokú vagy a felsőfokú képzések közé sorolták. Az ISCED 1997 már megkülönböztette az ún. 4-es szintet, amely az ISCED 5-ös és 6-os felsőoktatási képzéshez hasonlóan, a 3. szint, a középfokú oktatás után következik, de nem nyújt felsőoktatási diplomát. Ezt a magyar terminológiában felsőfokú szakképzésnek, újabban bizonyos szerkezeti változások következtében felsőoktatási szakképzésnek nevezett formát *Trow* [1973] még nem kezelte külön, és nem is hivatkozott arra, hogy ő mit ért felsőoktatás alatt. Az ISCED 2011 (*UNESCO* [2011]), amely a korábbiakhoz képest több részkategori-át alkalmaz az oktatási szintek és szakterületek definiálásakor, a 4-es szint alapértel-mezését megőrizte. A pontos definíció ellenére, egy adott oktatási forma tartalmi és szerkezeti jegyei alapján, továbbra is az egyes országoknak kell eldönteniük, hogy valamely képzésük az ISCED 4-es vagy magasabb szintű képzéshez tartozik. Az ok-tatás országonkénti tartalmi összehasonlítása rendkívül nehéz, mert gyakran előfor-dulnak olyan esetek, hogy egy képzést az egyik ország az ISCED 4-es szinthez sorol, és látszólag egy ugyanolyan tartalmú és struktúrájú, másik országbeli képzés pedig

az 5-ös szintre kerül.² Tény azonban, hogy ha együttesen tekintjük a felsőfokú oktatást és a felsőfokú szakképzést, *Trow* [1973] következő megállapításai akkor is érvényben maradnak. Szerinte ugyanis a három szakasz a fiatalok felsőoktatási részvételi arányán kívül abban is különbözik egymástól, hogy másfajta intézményi irányítást és kormányzati szabályozást igényel. A kormányzati szabályozás egyik lényeges eleme, hogy mennyire tekintik közjóságnak a felsőoktatást, és ily módon mennyiben járulnak hozzá a hallgatók költségeinek finanszírozásához. Általános tendenciaként, minél kisebb a felsőoktatási részvétel, annál könnyebb azt különböző adójellegű bevételekből fedezni. Nagyobb tömegek felsőoktatási beiskolázása azonban gyakran éppen azért ütközik akadályokba, mert már nem oldható meg a közössiégi pénzekből történő finanszírozás, ugyanakkor sokan nem képesek magán forrásokból kifizetni tanulmányaik költségeit. (Az univerzális felsőoktatás finanszírozási és egyéb problémáiról lásd *Trow* [2000]-et.) Gazdaságfejlődési megközelítésből minél nagyobb egy országban a felsőoktatási részvétel, annál nagyobb az ország szellemi tőkeberuházása (*Becker* [1964]), amely a további fejlődéshez éppúgy szükséges, mint a fizikai tőkeberuházás. Jelen cikkben a hallgatói létszám vonatkozásában követtem nyomon, milyen tendenciák várhatók hazánkban a felsőoktatás szellemi tőkeberuházásait illetően.

2. A magyar hallgatói létszám múltbeli alakulása

Amikor a felsőoktatási létszámot vizsgáljuk, akkor először feltétlen tisztáznunk kell, a felsőoktatás melyik részével foglalkozunk. Jelen írásomban az ISCED 5-ös³ szinteken belül a főiskolai, az egyetemi,⁴ a felsőfokú alapképzés, a mesterképzés, valamint az osztatlan képzéses hallgatói létszámát veszem górcső alá, és a szakirányú továbbképzéseken, továbbá a PhD- és DLA-képzéseken részt vevő hallgatókkal nem számolok. Mivel a létszámból fogok következtetni a diplomások lakosságban belüli arányára, ezért azokat és csak azokat a fiatalokat (és kevésbé fiatalokat) kell figyelembe vennem, akik nagy valószínűséggel diplomások lesznek, és nem szükséges

² Így találhatunk például olyan első pillanatra megdöbbentő statisztikai adatot, hogy az A típusú felsőoktatás bruttó beiskolázási aránya 2009-ben Ausztráliában 94, Németországban pedig 40 százalékos volt (*OECD* [2011] C 2.2 táblázat), holott a két ország hallgatói létszám arányát a képzések tartalmi és nehézségi szintjét elemezve már korántsem találunk ekkora eltéréseket.

³ Ilyen nagy aggregátumban a kérdéses szint tartalma azonos az ISCED 1997-es és a legújabb ISCED 2011-es kategorizálásban.

⁴ A bolognai rendszerű képzésre valót teljes áttéréssel gyakorlatilag eltűnt a főiskolai és egyetemi szint, ezek helyét az említett három képzési forma vette át. A korábbi években, mely a vizsgálati időszak döntő részét teszi ki, még csak főiskolai és egyetemi szint létezett.

azokat, akik már biztosan megkapták diplomájukat. Ezért vizsgálatomból kihagyom a továbbképzések bármilyen formájában részt vevőket, illetve a PhD- és DLA-képzések hallgatóit. Amennyiben valaki egymás után több, a vizsgálatba bevont képzési formában is részt vesz, akkor a kérdéses személyt ugyan a szükségesnél hosszabb ideig veszem figyelembe a hallgatók között, de ezt a torzítást egyrészt nem áll módomban kiküszöbölni, másrészt, ha csak arról van szó, hogy a hallgató az alapképzés után mesterképzésre is beiratkozik, akkor a probléma azonos az egyetemi képzés versus főiskolai képzés időtartambeli eltéréseinek problematikájával. Harmadrészt a diplomások lakossági arányának becslésekor a hallgatói létszám és a diplomások száma közötti ténybeli statisztikai korrelációra építetek. Feltételezem, hogy egy személy többszöri számbavétele mind a tény, mind az előrebecslési időszakban azonos gyakorisággal fordul elő. A magyar felsőoktatásban jelenleg néhány osztatlan idejű képzés mellett kizárólag a bolognai struktúra, az alapképzés és a mesterképzés egymás utáni szakaszai léteznek. Elképzelhető, hogy ez a rendszer a korábbiakhoz képest meg fogja majd változtatni az alapképzések mesterképzésbe való belépési hajlandóságát, és így más arányok alakulnak ki a különböző szinteken tanuló hallgatók között. Ez a jövőben valamelyest módosíthatja a többszöri számbavétel gyakoriságát, azonban ilyen jellegű elemzést – tudomásom szerint – még nem publikáltak.

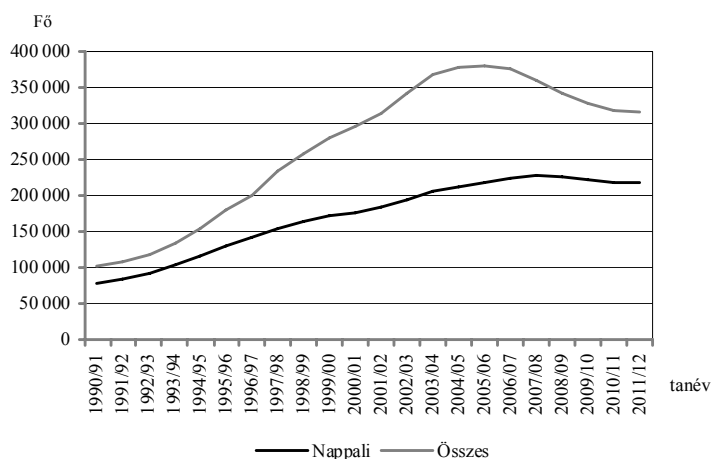
Modellemben további megkötésként felteszem, hogy az olyan esetek, amikor valaki több azonos szintű diplomát szerez, mind a megfigyelési, mind az előrebecslési időszakban azonos gyakorisággal fordulnak elő. Sajnos nem áll módunkban ellenőrizni a fenti két feltevés egyikét se, pusztán annyit tehetünk, hogy a diplomások arányára vonatkozó becslést óvatosan és fenntartásokkal használjuk csak fel. Mint ahogy látni fogjuk, ez az óvatosság más szempontból is indokolt lesz.

Utolsó megjegyzésem arra vonatkozik, hogy az a látszólag egyszerű, de a valóságban már bonyolultabb összefüggés, hogy az egyetemisták milyen módon határozzák meg a későbbi diplomás arányszámot, kikerüli a „kik lesznek hallgatók” kérdéskört. A felvételizők létszámát természetesen nagyban befolyásolja az oktatáspolitikai, de jelen cikk más oldalról közelíti meg a problémakört, az aktuális korosztály különböző szimulált arányszámú felsőoktatási részvételét követi nyomon.

Rátérve a diplomások arányának becsléséhez szükséges első lépésre, a létszám-alakulás elemzésére, az 1. ábra mutatja a rendszerváltás utáni értékeket. Mint az látható, a nappali tagozatos hallgatói létszám 2008/2009-es tanévtől kezdődő visszaesése nem jelentős, és a 2011/2012-es tanévben kicsi, de ismételt növekedés tapasztalható. Az összes hallgatói létszám csökkenését elsősorban az esti, levelező és távoktatásos hallgatók számának megfogyatkozása idézte elő. Az utolsó három évben tapasztalt hallgatói létszámcsökkenés ellenére, a vizsgált időszak végére, azaz a 22. tanévben, az összes hallgatói létszám az első tanév értékének több mint háromszorosát teszi ki. Az utolsó három év létszámcsökkenésének feltételezhetően több oka is van, a legfontosabb tényező azonban minden bizonnyal a demográfiai tendenciákban

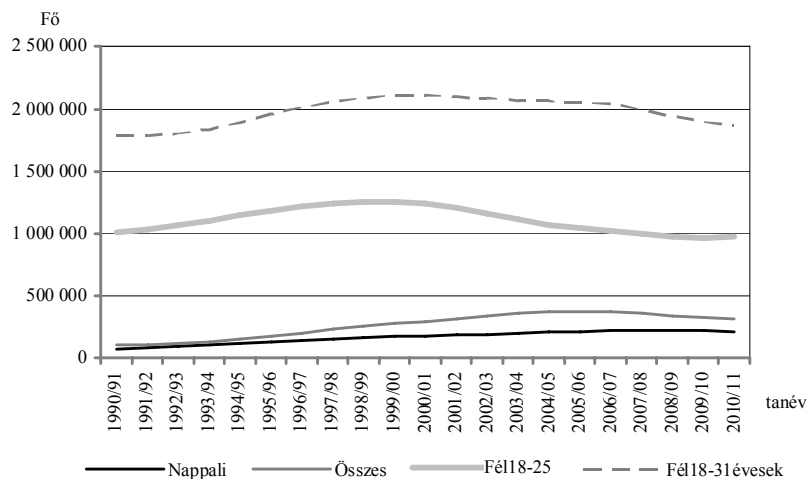
rejlük. Az egyetemre járó „szokásos” korosztály adatait vizsgálva látható, hogy létszámuk jelentősen csökkent. A demográfiai adatok alapján készített 2. ábra ezt a tendenciát mutatja.

1. ábra. A hallgatói létszám alakulása a rendszerváltás után

Forrás: Statisztikai Tájékoztatók, Felsőoktatás [1991–2011], a 2011/12-es tanév adata a KSH Stadat rendszerében található becslés.

2. ábra. A népesség alakulása és a hallgatói létszám

Forrás: Hallgatói adatok: Statisztikai Tájékoztatók, Felsőoktatás [1991–2011], a 2011/12-es tanév adata a KSH Stadat rendszerében található becslés; demográfiai adatok: KSH [1990–2010] kötetei alapján saját számítás.

A 2. ábra demográfiai időszora a 19–25 (a változó elnevezése az ábrán: Fél18–25) és a 19–31 (a változó elnevezése az ábrán: Fél18–31) éves népesség adott év január 1-jei létszámának összegét tartalmazza, mindkét esetben hozzáadva a 18 évesek létszámának a felét. A 18 évesek tipikusan szeptembertől vesznek részt az oktatásban, ezért feleztem meg a korosztályi létszámukat. A továbbiakban, amikor a cikk a 18 éves korosztályról szól, akkor ezen csak a 18 évesek létszámának felét értjük. A grafikonpontokat úgy helyeztem el, hogy az életkori adatokat mindig az adott tanév kezdő évéhez rendeltem hozzá. Például az 1995-ös létszámadatok és az 1995/1996-os tanév adatai ugyanahhoz a dátumhoz tartoznak. A 25 év az az életkor, melyre a kihagyások és évhalasztások nélkül végző egyetemi vagy mesterképzéses hallgatók, beleértve a orvosokat is, befejezik a tanulányaikat, még abban az esetben is, ha az általános iskola első osztályába évet veszítve kerültek. Emellett még a 25 év azért is megfelelő korhatár, mert a mindenkor oktatási tárca által publikált „Statisztikai Tájékoztató, Felsőoktatás” kötetek életkor szerinti hallgatói létszámadatai lényegesen nagyobb csökkenést mutatnak a 26 évesek vonatkozásában a 25 évesekhez képest, mint a többi életkor esetében.

A 18–31 évesek csoportjában a 31. év megválasztása azon feltételezés szerint történt, hogy azok, akik 31 évesen kezdik meg alapképzéses, illetve főiskolai (azaz tipikusan hároméves) tanulányaikat, azok általában 34 éves korukig be is fejezik azt. Ily módon ezek a személyek végzéskor még épp beletartoznak a 30–34 éves korosztály diplomásai közé. A 31. életév esetében a statisztikai adatok alapján koncentráltam a rövidebb idejű, azaz főiskolai jellegű, illetve alapszintű képzésekre. A „Statisztikai Tájékoztató, Felsőoktatás” kötetek életkor szerinti hallgatói létszámadatai ugyanis azt mutatják, hogy az idősebbek többször olyan arányban vállalkoznak az alacsonyabb, mint a magasabb szintű képzésekre.

A hallgatói létszám dinamikus változása, a gyakoribbá váló későbbi életkorban történő felvételizés nem teszi lehetővé, hogy minden egyes évben pontosan azoknak a korosztályoknak a létszámát hasonlítsuk össze a hallgatói létszámmal, amely korosztályokba a hallgatók maguk is tartoznak. Azért sem tudunk teljes pontossággal számolni, mert az életkori adatok a Demográfiai Évkönyvekben január 1-jei állapotot tüntetnek fel, a hallgatói létszámadatok pedig a kérdéses év szeptemberétől a következő év júniusáig tartó időszakra vonatkoznak. Tendenciájában azonban így is sok mindent elárul a 18–25 és a 18–31 éves korosztályok létszámalakulása. Az összes hallgatói létszám csökkenése két évvel azután kezdődött, hogy a 18–31 éves korosztály létszámadatai a már 2001 óta tartó, de 20 ezer főt soha felül nem múló folyamatos létszámcsökkenés után, 2006-ban több mint 45 ezer fővel csökkentek. Ez a csökkenés 2011-ig tovább folytatódott, egyetlen évben volt csak 32 ezer körüli, egyszer viszont az 54 ezret is felülmúlta. A nappali tagozatos hallgatók létszámcsökkenésének kisebb arányát jóval felülmúlta az egyéb formákban tanulók számának vissza-

esése, ami azt jelzi, hogy egyre kevesebb embernek volt szükséges korrigálnia életpályáját a felsőoktatás segítségével.

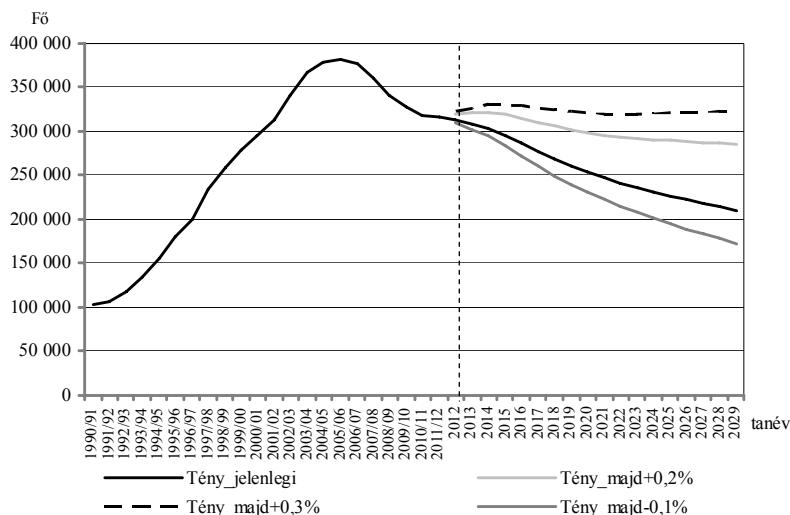
A 2. ábra tanulsága alapján a demográfiai folyamatok nagyon erősen hozzájárultak a hallgatói létszám módosulásához. Igaz ugyan, hogy a szóban forgó fiatal korosztály létszáma rögtön az ezredfordulón elkezdett fogyni, amikor a hallgatói létszám még javában nőtt. A hallgatói létszám növekedése azonban minden bizonnyal legfőképpen csak a cikk első részében bemutatott nemzetközi felsőoktatás-bővülési tendenciát jelezte, amely a rendszerváltás után nyert teret, méghozzá úgy, hogy a megváltozott gazdasági struktúra kezdetben csillapíthatatlannak tűnő szakemberszükséglete tovább fokozta az igényeket. A felsőoktatás demokratizálódása pedig lehetővé is tette, hogy ezek a korábban visszatartott folyamatok érvényesüljenek. Az ezredforduló után nem egészen 10 évvel azonban a népességszökkenési és az egyéb tényezők már egyértelműen éreztették visszafogó hatásukat, a hallgatói létszám elkezdett csökkenni. Több szempontból is, de elsősorban humántőke-beruházási megközelítésből fontos kérdés, hogy a hallgatói létszám a jövőben hogyan fog alakulni. Az eddigi tanulságok alapján a továbbiakban a demográfiai tényezőkhez kapcsolódva mutatom be, hogy különböző scenáriók esetén milyen hallgatói létszámra számíthatunk.

3. Jövőbeli hallgatói létszám pályák

A következőkben egy gondolat kísérletet fogok elvégezni: azt vizsgálom, hogy különböző hallgatói létszám-növekedési, illetve csökkenési trendeket feltételezve összességében mekkora hallgatói létszámra számíthatunk. A viszonyítási alapot a 18–31 éves korosztályi létszám adja, a 18 éveseknek most is, mint a cikk többi részében, csak a felét veszem figyelembe.

A 2. ábra alapján a hallgatói létszám alakulása 2006 óta nagyjából követi a 18–31 éves népesség alakulásának tendenciáját. Erre alapozva a hallgatói létszám-előrebecslési pályákat is a 18–31 éves népesség várható létszáma alapján határoztam meg. A 18–31 éves népesség előrebecslése pedig a demográfiai adatok alapján történt. Megnéztem, hogy a 18–31 évesek vonatkozásában, a vizsgálat tényidőszakában, egy adott korév tagjainak száma miként viszonyult az előző év eggyel fiatalabb korév tagjainak létszámához. A korábbi év kérdéses létszámát a következő évben a halálozás és a kivándorlás csökkentette, a bevándorlás pedig növelte, átlagosan egészen kicsi csökkenést tapasztaltam. Az átlagos létszámcsökkenéssel számolva, a 2011. január 1-jei koréves létszámadatok figyelembe vételével egészen 2029-ig előre tudtam becsülni a 18–31 éves népesség alakulását. Ezek után különböző scenáriókat dolgoztam ki, ahol a népesség meghatározott arányát tekintettem a majdani hallgatói létszámnak. Az eredményeket a 3. ábra mutatja.

3. ábra. A felsőoktatási hallgatói létszám alakulása különböző scenáriók esetén

Megjegyzés. A 2012/13-as tanévtől kezdve az adatok becslések, ettől az időponttól a tanév induló éve szerepel az ábrán.

Forrás: Hallgatói adatok: *Statistikai Tájékoztatók, Felsőoktatás* [1991–2011], a 2011/12-es tanév adata a KSH Stadat rendszerében található becslés; demográfiai adatok: *KSH* [1990–2010] kötetei alapján saját számítás.

A 3. ábra „Tény_jelenlegi” idősora a 2011/2012-es tanévig a tényadatokat tartalmazza, majd az előrebecslés éveiben a hallgatók aránya a 18–31 éves népességhez képest megegyezik a 2011-es aránnyal. A demográfia tendenciák miatt ebben a scenárióban a hallgatói létszám drasztikusan csökken, a 2029/2030-as tanévben alig valamivel múlja felül azt a létszámot, amely az 1996/1997-es tanév tényadata volt. Amennyiben évente a hallgatói létszám aránya a 18–31 évesekhez képest 0,1 százalékkal csökken, azaz ekkor relatív létszámcsökkenést feltételezünk – lásd a „Tény_majd-0,1%” idősort –, akkor az előrebecslési időszak végén a létszámadat ugyan még felülmúlja az 1994/1995-ös, de nem éri el az 1995/1996-os év hallgatói létszámát. Évi relatív 0,2 százalékos létszámnövekedés mellett – lásd a „Tény_majd+0,2%” idősort – is csökken a hallgatók abszolút létszáma, és az előrebecslési időszak végén az 1997/1998, illetve az 1998/1999-es tanév adatai közötti létszámértéket érjük el. A 3. ábrán kizárólag az évi relatív 0,3 százalékos növekedést mutató előrebecslés – a „Tény_majd+0,3%” – idősora az, amely nem mutat visszaesést. Itt ugyan a végső érték kicsit kisebb, mint a 2009/2010-es év létszámadata, de valamivel nagyobb, mint a 2011/2012-es érték. A jobb követhetőség érdekében a 3. ábra előrebecsült adatait táblázatosan formában is láthatjuk. (Lásd az 1. táblázatot.)

1. táblázat

*A különböző scenáriókhoz tartozó hallgatói létszámmértékek
az egyes tanévekben
(fő)*

Tanév	Tény_jelenlegi	Tény_majd+0,2%	Tény_majd+0,3%	Tény_majd-0,1%
2012/13	312 586	318 763	321 852	309 460
2013/14	308 062	320 238	326 326	301 901
2014/15	303 246	321 225	330 214	294 148
2015/16	295 263	318 604	330 274	283 452
2016/17	285 931	314 185	328 312	271 635
2017/18	276 907	309 742	326 159	260 292
2018/19	268 322	305 442	324 002	249 540
2019/20	260 439	301 615	322 203	239 604
2020/21	253 223	298 263	320 783	230 433
2021/22	246 644	295 387	319 759	221 979
2022/23	240 646	292 960	319 117	214 175
2023/24	235 441	291 277	319 194	207 188
2024/25	230 935	290 266	319 931	200 913
2025/26	226 792	289 541	320 916	195 041
2026/27	222 143	287 996	320 922	188 821
2027/28	217 852	286 738	321 181	182 996
2028/29	213 977	285 867	321 811	177 601
2029/30	209 744	284 356	321 662	171 990

Forrás: Hallgatói adatok: *Statistikai Tájékoztatók, Felsőoktatás* [1991–2011], a 2011/12-es tanév adata a KSH Stadat rendszerében található becslés; demográfiai adatok: *KSH* [1990–2010] kötetei alapján saját számítás.

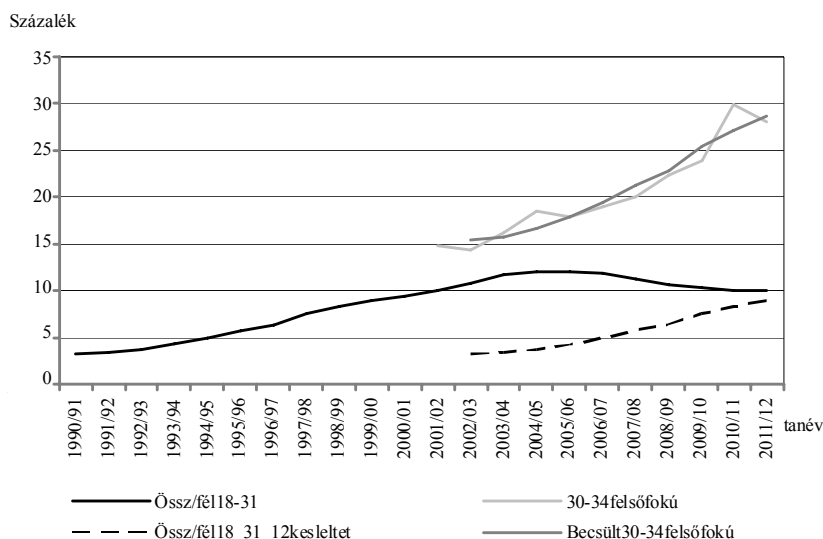
A 3. ábra és az 1. táblázat arra hívja fel a figyelmet, hogy a negatív demográfiai tendenciák következtében a felsőoktatási létszám még úgy is nagy valószínűséggel csökkenni fog, ha a korosztályos létszámon belüli hallgatói arány évről-évre valamelyest növekszik. Még évi 0,2 százalékos aránynövekedés esetén is csökkennek az abszolút hallgatói létszámok, és csak évi 0,3 százalékos aránynövekedés mellett lehetséges a 2011/2012-es tanév abszolút hallgatói létszámának fenntartása. Ez egyben azt is megmutatja, hogy a felsőoktatás bővítése nélkül, a jelenlegi kapacitások kihasználásával növelni lehetne a bruttó felsőoktatási részvétel arányszámait.

A felsőoktatás részvételi arányai azonban semmiképpen sem önmagukban tekintendő eredmények, a kérdés mindig az, hogy végül milyen lesz a lakosság körében a diplomások aránya. A cikk következő részében erre vonatkozóan láthatunk becsléseket.

4. A 30–34-éves korosztály várható felsőoktatási végzettsége

A népesség diplomázottsági arányát a 30–34 évesek körében vizsgálom, mert ez az a korosztály, amelyre vonatkozóan mind a lisszaboni célkitűzéseket (CEC [2009]), mind a Széll Kálmán Tervben (*Magyar Köztársaság Kormánya* [2011]) szereplő mutatókat megfogalmazták. A 4. ábrán több idősor is látható: nyomon követhetjük mind a felsőoktatási részvételi arányt, mind a kérdéses korosztály felsőfokú végzettségi arányát és annak becslését, illetve a felsőfokú részvételi arány 12 évvel késleltetett idősorát is.

4. ábra. A felsőoktatási hallgatók aránya a 18–31 éves korosztályhoz képest az adott évben, illetve 12 éves késleltetéssel, valamint a felsőfokú végzettségük aránya a 30–34 éves korosztályon belül

Forrás: Hallgatói adatok: *Statistikai Tájékoztatók, Felsőoktatás* [1991–2011], a 2011/12-es tanév adata a KSH Stadat rendszerében található becslés; demográfiai adatok: *KSH* [1990–2010] kötetei, valamint a KSH munkaerő-piaci felméréseinek, személyes kérésre történt adatszolgáltatása alapján saját számítás.

A 4. ábrán az „Össz/fél18-31” jelzi a cikkben szokásos módon értelmezett 18–31 éves korosztály létszámát (a 18 éveseknek csak a fele szerepel), az „Össz/fél18-31_12kesleltet” változó az előző idősor 12 évvel késleltetett értéke, a „30-34felsőfokú” a 30–34 éves korosztály felsőfokú végzettségi arányait mutatja. Ez utóbbi idősor adatai a munkaerő-piaci felmérésből származnak, melyet a KSH Életmód-, foglalkoztatás és oktatásstatisztikai főosztálya bocsátott rendelkezésemre. Sajnos ezek a végzettségi arányszámok a korábbi évekre vonatkozóan más módszertannal készültek, és ezért nem konzisztensek a későbbi értékekkel. Így csak 2001-től álltak

rendelkezésekre a kérdéses arányszámok. A tanévekhez – a tanulmányban mindegyik egyformán alkalmazott módszertan szerint – az induló év adatait rendeltem, azaz például a 2004/2005-ös tanév esetében a felsőfokú végzettségűek aránya a 2004-es évre vonatkozik.

Az egyetemi hallgatók lakossági korosztályon belüli aránya határozza meg, hogy később az egyes korosztályokban hányan rendelkeznek majd felsőfokú végzettséggel. A kapcsolat azonban nem közvetlen, hiszen akik tanulnak, azok nagyon különböző életkorúak, és az se mindegy, hogy az oktatásban résztvevőket mely korosztályhoz viszonyítjuk. A tanulási életkor kitolódása ellenére a hallgatók nagy része 30 éves korára megszerzi diplomáját. Magyarországon például a 2010/2011-es tanévben a „Statistikai Tájékoztató, Felsőoktatás” adatait használva kiszámítható, hogy az általunk vizsgált kategóriákba tartozó felsőoktatási hallgatók 83 százalékban 30 éven aluliak voltak. Az *OECD* [2011] szerint nemzetközi vonatkozásban a felsőoktatásba beiratkozó nők várhatóan 67, a férfiak 64 százaléka fejezi be tanulmányait 30 éves koráig.⁵ 31 éves korig azoknak is lehetőségük van befejezni tanulmányaikat, akik ezt két évvel korábban szándékozták volna megtenni, de valamilyen okból kicsúsztak ebből az időből. Amikor tehát a hallgatói létszámot a 18–31 éves korosztályhoz (a 18 éveseknek csak a felét tekintve) hasonlítjuk, akkor nagyon nagy arányban azok szerepelnek a nevezőben, akik közül a hallgatók is kikerülhetnek. A kérdéses arányszámra a továbbiakban „hallgatói arány a 18–31 évesekhez viszonyítva” elnevezéssel hivatkozunk.

Mindezek alapján a vizsgálat ezen részében a következő induló hipotézissel dolgoztam: a „hallgatói arány a 18–31 évesekhez viszonyítva” elnevezésű változó szoros kapcsolatban áll a későbbi diplomások számával, különösképp a 30–34 évesek közöttiek arányával, pontosabban azok késleltetett értékével.

Hipotézisemet a következő szerkezetben ellenőriztem: a 30–34 évesek között a felsőfokú diplomával rendelkezők arányát becsültem lineáris regresszióval, ahol az egyetlen magyarázóváltozó a felsőoktatási résztvevők aránya volt a 18–31 évesek között, 12 évvel késleltetve. Az eredményeket a 2. táblázat tartalmazza.

A 2. táblázat alapján látható, hogy az egyváltozós regresszió a rendelkezésre álló kevés megfigyelés ellenére látszólag nagyon jól leírja a 30–34 éves korosztályban a felsőfokú végzettségűek arányát. Sajnos a megfigyelések száma csak az évek múlásával lesz bővíthető, amikor majd a munkaerő-piaci felmérések révén szaporodni fognak a 30–34 éves korosztály végzettségére vonatkozó adatok. Becslésem során nem tudtam felhasználni a 2001. év diplomás arányszámát sem, mert a magyarázóváltozó 12 éves késleltetett értéke csak 2002-től állt rendelkezésemre. A korrigált többszörös korrelációs együttható négyzetének 0,92-es (kerekített) értéke a kapcsolat szorosságára utal, és mind a konstans, mind a regressziós együttható *t*-statisztikája azt jelzi, hogy ezek a paraméterek szignifikánsak.

⁵ Az *OECD* [2011] 60. oldalán közölt adatokból saját számítás.

2. táblázat

*A 30–34-éves korosztályon belül a felsőoktatási végzettségűek arányának becslése,
valamint a becslés pontosságát jelző statisztikai mutatók*

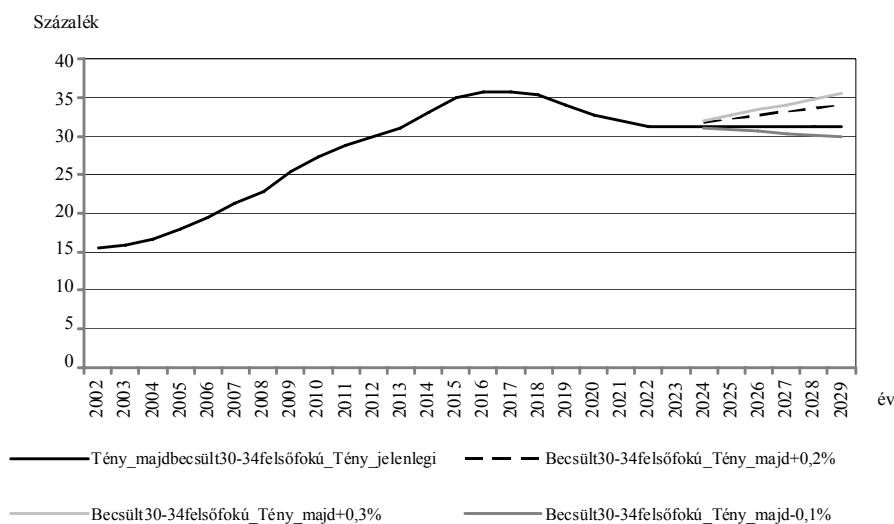
Mutató	Becsült paraméter	Standard hiba	<i>t</i> -statisztika
Konstans	0,078499334	0,013793105	5,691200952
Össz/fél18-31_12keslettet	2,316623611	0,228686255	10,13013927
Regressziós statisztikák			
Többszörös korrelációs együttható (<i>R</i>)	0,963161547		
<i>R</i> ²	0,927680165		
Standard hiba	0,014302488		
Megfigyelések száma	10		
<i>F</i> -statisztika	102,6197216		
Az <i>F</i> -statisztika empirikus szignifikanciaszintje	7,70645E-06		

Az egyenlet azonban kevés megfigyelésen alapul, így nem garantálható a becült paraméterek normalitása. A tesztek ezt a feltételezést veszik alapul, ezért ebben az esetben nem bizonyító erejűek. A változók stacionaritását is csak több megfigyelés esetén lehetne ellenőrizni. Ezért a 2. táblázat egyenletét kénytelenek vagyunk rendkívüli óvatossággal kezelni, és semmiképpen nem volna jó értelmezni a paraméterértékeket. Tendenciájában azonban – legalább sejtés szintjén – mégis támaszkodhatunk az eredményváltozó értékeinek becslésére. Erre utal az is, hogy a 4. ábrán a „Becsült 30–34felsőfokú” változó szinte pontról pontra követi a „30–34felsőfokú” változó vonalát, kivéve az utóbbi két felfelé kiugró értékét. A két változó hosszú távú együttmozgására utal a köztük levő tartalmi kapcsolat: mint ahogy az előzőkben részletesen kifejtettem, a lakosságon belül a diplomások arányát alapvetően az határozza meg, hogy korábban hányan tanultak a felsőoktatásban. Ezen érvelés alapján a 2. táblázat értékeinek segítségével előrebecsléseket készítettem, és a továbbiakban ezeknek az előrebecsléseknek az alakulásával foglalkozom.

Az 5. ábra a 3. ábra hallgatói létszám pályáit alapul véve becsli előre a 30–34 éves korosztály diplomásainak arányát. Mivel a diplomások arányának becslésekor a magyarázóváltozó a 12 évvel korábbi hallgatói létszám arány, a becslés valószínűleg rendkívül érzékeny arra, milyen életkorban tanul a fiatalok döntő többsége. Amennyiben kitolódik a tanulási életkor, akkor elképzelhető, hogy nem a 12 éves, hanem a rövidebb idejű késleltetés adja a legjobb becslést. Az 1. ábrán azonban láttuk, hogy a megfigyelési időszak végén a nappali képzéses hallgatók létszáma alig csökkent, az

esti, a távoktatásos és a levelező képzésben részt vevő hallgatók létszámának csökkenése miatt viszont az összlétszám lényegesen esett vissza. A nappali képzésben tipikusan fiatalabbak⁶ a hallgatók, mint a másik három képzési formában, ezért ha a felsőoktatási létszám struktúrája megőrzi a megfigyelési időszak utolsó néhány évében kialakult sajátosságait, akkor aligha várható a tanulási életkor jelenlegihez képest történő kitolódása. Magyarországon a rendszerváltás után azért is nőtt a táv-, a levelező és az esti oktatásban részt vevők száma, mert az új gazdasági struktúra kezdetben óriási szakemberigényt gerjesztett, és ezeket a lehetőségeket az iskolapadból egyszer már kikerült fiatalok (és kevésbé fiatalok) is igyekeztek kihasználni.

5. ábra. A 30–34-éves korosztályon belül a felsőoktatási diplomával rendelkezők arányának becslése

Forrás: Saját becslés a 2. táblázatban látható paraméterek és az 1. táblázat hallgatói létszámértékeinek alapjául szolgáló létszámarányok segítségével.

A becslések jobb követhetősége érdekében a 3. táblázat az 5. ábra számértékeit tartalmazza.

A 3. táblázat „Tény_majdbecsült30–34felsőfokú_Tény_jelenlegi” változójának értékei a 30–34-éves korosztályon belüli diplomások arányának becslést mutatják. A létszámarányokra vonatkozó adatok 2002 és 2011 között tényértékek, ezek után pedig becslések. A becslés a következő feltételezésen alapul: tegyük úgy, mintha a 2011. évben érvényes hallgatói létszám hányadosa a 18–31 éves korosztály

⁶ Az életkor növekedéséhez valószínűleg az is hozzájárult, hogy a felsőoktatásba való későbbi belépés, továbbá az oktatásból való kilépés, majd újbóli belépés nemzetközi tendencia. Az életkori alakulásának nemzetközi trendje azonban az OECD [2011] alapján az utóbbi években már nem nőtt.

(a 18 éveseknek csak a felét véve figyelembe) számához képest a többi évben se változna. Ezért 2023 és 2029 között a diplomások aránya is változatlan. Ne felejtjük el, hogy a regressziós egyenletben a részvételi arányszámnak a 12 éves késleltetése szerepel magyarázóváltozóként. Ebből adódóan a különböző hipotézisek is csak 2024-től kezdődően jeleznek eltérést a diplomások arányszámaiban.

3. táblázat

*A 30–34-éves korosztályon belül
a felsőoktatási diplomával rendelkezők arányának becslése, 2012–2023
(százalék)*

Arány	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
	év											
Diplomások*	29,86	31,11	33,12	34,97	35,70	35,72	35,27	34,05	32,78	31,95	31,27	31,29

* Ez a változó azonos a „Tény_majdbecsült30-34felsőfokú_Tény_jelenlegi” változóval, a becslésben szereplő magyarázóváltozó értékei 2023-ig tények.

Megjegyzés. Az 5. ábrán 2002 és 2011 között a diplomások arányának tényértéke is látható, de ezeket a százalékokat a 3. táblázat már nem tartalmazza.

4. táblázat

*A 30–34-éves korosztályon belül
a felsőoktatási diplomával rendelkezők arányának becslése, 2024–2029
(százalék)*

Év	Tény_majdbecsült30– 34felsőfokú_ Tény_jelenlegi	Becsült30– 34felsőfokú_ Tény_majd+0,2%	Becsült30– 34felsőfokú_ Tény_majd+0,3%	Becsült30– 34felsőfokú_ Tény_majd–0,1%
2024	31,3	31,76	31,99	31,06
2025	31,3	32,22	32,68	30,83
2026	31,3	32,68	33,38	30,60
2027	31,3	33,15	34,07	30,37
2028	31,3	33,61	34,77	30,14
2029	31,3	34,07	35,46	29,90

A 4. táblázatban a „Becsült30–34felsőfokú_Tény_majd+0,2%” változó vonatkozásában a hallgatói arány évi 0,2 százalékos növekedésével számoltam, ily módon a diplomások aránya 2029-re felülmúlja a 34 százalékot. Amennyiben a hallgatói arány évi 0,3 százalékkal nőne, akkor – lásd a „Becsült30–34felsőfokú_Tény_majd+0,3%” változó sorát – becslésem szerint majdnem 35,5 százalék lenne

2029-ben a diplomások aránya. Azonban, ha a felsőoktatásban résztvevők aránya évi 0,1 százalékkal csökkenne – a „Becsült30–34felsőfokú_Tény_majd-0,1%” kategóriájának sorában –, akkor 2029-re a diplomások arányának 30 százalék alá esése várható. Természetesen abban az esetben, ha a hallgatók aránya évi 0,3 százaléknál magasabb arányban növekszik, akkor 2029-re a táblázatban közölt értékeknél magasabb arányszámot fogunk elérni.

Ha a teljes felsőoktatási végzettségűek vonatkozásában kívánjuk megvizsgálni a 40 százalékhöz viszonyított várható arányszámainkat (a lisszaboni 40 százalék ugyanis az összes felsőoktatási végzettségre vonatkozik), akkor ezek a becslések még nem elegendők ahhoz, hogy véleményt alkothassunk a cél elérhetőségét illetően. Arra is szükség van, hogy a felsőfokú szakképzésre, illetve a szerkezeti változások következtében új nevén, a felsőoktatási szakképzésre vonatkozóan is előrebecslést alkalmazzunk. Én ebben az esetben egyszerű hüvelykujj szabályt követtem. Felhasználtam, hogy *Fehérvári–Kocsis* [2009] szerint a felsőfokú szakképzés Magyarországon nem tartozik a népszerű képzési formák közé, és szinte soha (a 2009-es év azonban kivétel volt) nem sikerült feltölteni az államilag finanszírozott keretszámokat. A „Statisztikai Tájékoztató, Felsőoktatás” köteteinek adatai pedig azt mutatják, hogy a felsőfokú szakképzés hallgatói aránya a rendszerváltás utáni egyik évben sem haladta meg a felsőoktatási hallgatók 6 százalékát. Mindezek alapján, mintegy felső becslésként 7 százalékban rögzítettem a felsőoktatási (felsőfokú) szakképzésben részt vevő jövőbeli hallgatók arányát.

Ezek után – ismét a felsőoktatási szakképzés szempontjából vett felső becslésként – azt vizsgáltam meg, hogy ha a 40 százalékos lakossági arány 7 százaléka csak felsőoktatási szakképzéssel rendelkezne, és nem lenne alap-, mester- vagy osztatlanképzéses felsőfokú diplomája, akkor a diplomások aránya 2020-ban elérné a 30–34 éves korosztály 37,2 százalékát. A kérdésre adott válasz az 5. táblázat, illetve a 3. ábra alapján: nem, hisz 2020-ban még csak 32,78 százalék a diplomások becsült aránya. Amennyiben a hüvelykujjszabály használatakor a felsőoktatási szakképzés résztvevőit nem felső becslés alapján vesszük figyelembe, hanem a képzési forma népszerűtlensége alapján 3 százalékos értéket feltételezünk, akkor a felsőoktatást végzettek arányának 2020-ra vonatkozó becslése nem éri el a 34 százalékot. Ez az érték ugyan valamivel magasabb, mint a *Magyar Köztársaság Kormánya* [2011]-ben szereplő 30,3 százalék, de még így is jóval 40 százalék alatt van.

2020-ban a becslésben még csak a tény bruttó felsőoktatási részvételi arányok szerepelnek, így az esetleges későbbi hallgatói arányszám-növekedés nem érezheti hatását. Mivel a 2. táblázat regressziós egyenletét a korábbiakban leírtaknak megfelelően óvatosan kell kezelnünk, ezért ezt a következtetést is fogadjuk fenntartásokkal. Az 5. ábra, illetve a 3. táblázat jól mutatja, hogy a maximális diplomás arány az alkalmazott becslés szerint 2017-ben várható, a korábbi nagy hallgatói létszámbővülés eredményeképp, de akkor is csak 35,72 százalékra számíthatunk.

Bármilyen fenntartásokkal is kezeljük a 2. táblázat becslőegyenletét, akkor is el kell fogadnunk, hogy a jelenlegi felsőoktatási részvétel meghatározza a jövőbeli diplomás arányszámot. Ily módon a felsőoktatási részvételi arányok emelése elengedhetetlen, ha növelni kívánjuk a diplomások arányát. Több megfigyelési pont alapján elképzelhető úgy látnánk, hogy az összefüggések kicsit másképp hatnak. Vagy ha struktúraváltozás történik, akkor a hallgatói arányok rövidebb idejű, vagy más lakossági korosztályhoz viszonyított aránya lesz a diplomásarány legjobb magyarázóváltozója. Az azonban valószínűleg nem képzelhető el, hogy ne a 2. táblázat egyenletéhez hasonló szerkezetű összefüggést kapjunk.

5. Összefoglalás

A cikkben a magyar felsőoktatási létszámpályák alakulását követhettük nyomon. Láttuk, hogy a demográfiai folyamatok következtében – miszerint minél alacsonyabb életévet nézünk, annál kisebb a lakosság száma – a tipikus felsőoktatási korosztály létszáma jelentősen csökkenni fog. Ez az egyébként előnytelen tendencia egyúttal egy történelmi lehetőséget is magában rejt: úgy lehetne növelni a felsőoktatási részvételi arányt, hogy közben nem kell a kapacitásokat bővíteni. Természetesen ezzel még nem oldódik meg a felsőoktatás finanszírozási problémája, de mégis könnyebb akkor bővíteni egy rendszert, amikor a kapacitások adottak. Láttuk, hogy a felsőoktatási részvételi arányok évi 0,2 százalékos növelése még nem elegendő ahhoz, hogy a 2011/2012-es tanév hallgatói létszámát fenntartsuk. Ehhez a részvételi arány legalább évi 0,3 százalékos növelése szükséges.

A felsőoktatás bővülésének nemzetközi tendenciáit vizsgálva megmutattuk, hogy Magyarországon még jócskán megvan a relatív létszámbővülés jogosultsága. A *Trow* [1973] által definiált felsőoktatási szakaszok közül mi – akár a felsőfokú szakképzéssel együtt, akár anélkül értelmezzük a felsőoktatást – csak a tömeges felsőoktatás szakaszát tapossuk, a gazdaságilag fejlettebb országok jelentős része pedig már az univerzális felsőoktatási korszakban jár. A részvételi arányok növelése azonban a későbbiekben pozitívan hatna a lakosság diplomázottsági arányára. Erre vonatkozóan egy becslőegyenletet is számszerűsítettünk. Ezt az egyenletet a kis megfigyelési elemszám miatt kénytelenek vagyunk óvatosan kezelni, de így is tekinthetjük az érvelés bizonyos fokú alátámasztásának. Ezen egyenlet szerint 2020-ban valószínűleg csak alig fogjuk felülmúlni a Széll Kálmán-terv (lásd *Magyar Köztársaság Kormány* [2011]) alapján várt 30,3 százalékos felsőfokú végzettségi arányt a 30–34 éves lakosság körében, és messze elmaradunk a 40 százalékos európai uniós célszámtól. A felsőoktatási részvételi arányok növelése azonban 2020 után néhány évvel meghozná eredményét, és a diplomások aránya elkezdene növekedni.

Irodalom

- ALTBACH, P. G. – REISBERG, L. – RUMBLEY, L. E. [2009]: *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. A report prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Paris.
- BECKER, G. S. [1994]: *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. The University of Chicago Press. Chicago.
- CEC (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES) [2009]: *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks 2009*. Brussels.
- FEHÉRVÁRI A. – KOCSIS M. (szerk.) [2009]: *Felsőfokú? Szakképzés?* Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet. Budapest.
- HRUBOS I. [2006]: *A felsőoktatás intézményrendszerének átalakulása a fejlett országokban*. Aula Kiadó. Budapest.
- KERTESI G. – KÖLLŐ J. [2006]: Felsőoktatási expanzió, „diplomás munkanélküliség” és a diplomák piaci értéke. *Közgazdasági Szemle*. LIII. évf. 3. sz. 201–225. old.
- KOZMA T. – RÉBAY M. (szerk.) [2008]: *A bolognai folyamat Közép-Európában*. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest.
- KÓRÓSI I. [2012]: Az Európa 2020 Stratégia, az EUREKA szerepe és kilátásai. *Kihívások*. 205. sz. Január. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet. Budapest.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [1990–2010]: *Demográfiai Évkönyv*. Budapest.
- MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA [2011]: *Magyarország Nemzeti Reformprogramja. A Széll Kálmán Terv Alapján*. Április.
<http://www.kormany.hu/download/0/c3/30000/Nemzeti%20Reform%20Program.pdf>
- OECD (ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT) [1999]: *Classifying Educational Programmes. Manual for ISCED-97 Implementation in OECD Countries*. Paris.
- OECD [2011]: *Education at a Glance 2011: OECD Indicators*. Paris.
- POLÓNYI I. – TIMÁR J. [2001]: *Tudásgyár vagy papírgyár?* Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest.
- STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ. FELSŐOKTATÁS [1991–2011]: (Az 1990/1991-es tanévtől kezdve a 2010/2011-es tanévig valamennyi kötet.) Mindenkorai oktatási tárca. Budapest.
- TEMESI J. (szerk.) [2012]: *Felsőoktatás-finanszírozás. Nemzetközi tendenciák és hazai helyzet*. Aula Kiadó. Budapest.
- TROW, M. [1973]: *Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education*. Carnegie Commission on Higher Education. Berkely.
- TROW, M. [2000]: *From Mass Higher Education to Universal Access: The American Advantage*. Research and Occasional Papers Series: cshe.1.00. University of California. Berkeley.
- UNESCO (UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION) [2011]: *Revision of the International Standard Classification of Education (ISCED)*. General Conference, 36th Session. Paris.

Summary

The paper analyses the potential growth paths of the number of students in the Hungarian higher education. Estimated paths are in close connection with the number of the cohorts who usually enter the higher education. The sharp decrease of their population numbers causes the expected decline of the future students' number, which could remain on the present level only if enrolment ratios would rise every year at least by 0.3 percent. The paper provides estimates for the higher education graduates among 30–34 year olds, based on different growth paths of the students' number. By 2020 no future calculated ratio reaches the 40 percent Lisbon target in this population. The potential growth paths account for no more than 30–36 percent university graduation ratio among the population of the cohort. The paper pays attention to the historical opportunity that due to the diminishing number of young cohorts' population the ratio of the university graduates could be raised simply by saving the present capacity of the higher education.